

De wolf: naderend (on)heil?

Peter Milders | jurist, natuurvorser en secretaris van de Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam; pmilders@chello.nl

▲ Huma, een wolf uit Diergaarde Blijdorp, werd in 2010 opgezet. (Jaap van Leeuwen)

Huma is niet meer. Op 20 februari 2009 overleed hij op bijna 13-jarige leeftijd in Diergaarde Blijdorp. Huma was een wolf, een mannetje dat werd geboren op 21 mei 1996 in Skånes Djurpark, een dierentuin in het Zweedse stadje Höör. In september 2000 arriveerde hij in Blijdorp en leidde daar met het vrouwtje Nova de groep wolven. Huma en Nova hebben een flink aantal nakomelingen gekregen waarvan op dit moment nog enkele dochters en een zoon in de Diergaarde te zien zijn. Het aanbod van de dierentuin om Huma na zijn overlijden op te nemen in de collectie van het museum werd met open armen ontvangen. Daar waren goede redenen voor: het aantal wolvenspecimina in de collectie is klein en de aandacht voor de wolf neemt in Nederland snel toe. De wolf maakt in Europa een succesvolle opmars en hij nadert ons land. Om alvast (en zonder gevaar) van zeer nabij kennis te maken met dit roofdier kunt u terecht in het museum waar Huma inmiddels te zien is. Hij is prachtig opgezet door de taxidermisten van de firma Teurlinckx in Eindhoven.

Het geslacht *Canis*

De wolf behoort binnen de orde van de roofdieren (Carnivora) tot de familie van de hondachtigen (Canidae) en binnen deze groep tot

het geslacht *Canis*. Het geslacht *Canis* kent naast de wolf (*Canis lupus*) nog zes andere soorten: de rode wolf (*C. rufus*), de Ethiopische wolf (*C. simensis*), de (gewone) jakhals (*C. aureus*), de gestreepte jakhals (*C. adustus*), de zadeljakhals (*C. mesomelas*), en de coyote (*C. latrans*). De gestreepte jakhals, de zadeljakhals en de Ethiopische wolf zijn uitsluitend op het Afrikaanse continent te vinden.

De (gewone) jakhals is naast Noord-Afrika, het Arabisch schiereiland en delen van Azië ook te vinden op de Balkan. Het leefgebied van de wolf strekte zich oorspronkelijk uit van geheel Azië en Europa, het uiterste noorden van Afrika tot het gehele Noord-Amerikaanse continent. Het leefgebied van de coyote is beperkt tot Noord-Amerika. De rode wolf is een bijzonder geval. Dit dier kwam uitsluitend voor in de oostelijke helft van de Verenigde Staten, van de Grote Meren tot de Golf van Mexico. Door fanatieke vervolging was de soort rond 1970 vrijwel uitgestorven. De laatste dieren werden door beschermers gevangen, waarna in 1987 vier paren werden uitgezet in een beschermd natuurgebied in de staat North Carolina. De rode wolven gedijen daar nu goed.

Ondersoorten

Canis lupus heeft een aantal ondersoorten. De bekendste is ons huisdier, de hond. Van onooglijke mormels als de Pekinees tot de vriendelijke Sint Bernhard, allemaal zijn het directe afstammelingen van de wolf behorend tot de ondersoort *C. lupus familiaris*. In Noord-Amerika leven verscheidene ondersoorten. In mei 2010 kon ik de huiden daarvan bekijken. In het Museum of Southwestern Biology van de University of New Mexico in Albuquerque opende bio-

▲ Het complete skelet van Huma wordt los bewaard. (Jaap van Leeuwen)

▲ Kast met huden van wolf en coyote in het Museum of Southwestern Biology, University of New Mexico. (Peter Milders)

loog Tom Giermakowski voor mij een kast waarin de wolvenhuiden als jassen waren opgehangen. De kleurverschillen waren opvallend: van de witte Artische wolf (*C. lupus arctos*) uit het hoge noorden tot de bruin-grijze Mexicaanse wolf (*C. lupus baileyi*) uit het zuiden. In Noord-Amerika komt ook een pikzwarte versie van de wolf voor. Dit is echter geen ondersoort maar een kleurvariant.

Ondernemend type

Wolven leven in roedels van vier tot wel twintig dieren. De roedel wordt geleid door een alfapaar dat zich als enige binnen de groep voortplant. De roedel bestaat naast het alfapaar uit de jongen van verschillende jaren, soms aangevuld met buitenstaanders die zich bij de roedel hebben aangesloten. Jonge dieren verlaten regelmatig de roedel om grote omzwervingen

te maken. Beroemd is de jonge wolf Alan. Voorzien van een gps-halsbandzender ging hij eind april 2009 vanuit Duitsland op pad om via allerlei omzwervingen eind september in het grensgebied tussen Litouwen en Wit-Rusland te belanden. Alan had 1.500 kilometer afgelegd en was tenminste zesmaal de hermetisch gesloten grens tussen Polen en Wit-Rusland gepasseerd.

De laatste en de eerste

In het verleden is de wolf in Europa en Noord-Amerika fanatiek vervolgd. Dat is het lot van veel grote roofdieren, de zogenaamde top-predatoren. Ook in Nederland gebeurde dit; de laatste Nederlandse wolf zou in 1869 zijn gevangen in het Limburgse Schinveld. Na de Tweede Wereldoorlog maakt het dier echter gestaag een opmars vanuit Centraal- en Oost-Europa richting het westen, mede geholpen door een solide wettelijke bescherming. Vanuit Polen staken wolven de grens over naar oostelijk Duitsland. De verspreiding in Duitsland verloopt voorspoedig en wordt door deskundigen op de voet gevolgd. Hier leven nu ongeveer vijftig wolven in zeven roedels. De opmars heeft een enkel individueel exemplaar al op zo'n 180 kilometer van de Nederlandse oostgrens gebracht. Gezien de grote ondernemingslust van jonge wolven verwachten kenners van de Zoogdierverseniging dat hij zeker een keer de Nederlandse grens zal oversteken, de vraag is alleen wanneer. Een eenvoudig rekensommetje leert dat als wolf Alan niet naar het oosten maar in westelijke richting was gelopen, hij nu in Zeeuws-Vlaanderen had rondgestruind.

De Duitse natuurbeschermingsorganisatie NABU heeft met de actie *Willkommen Wolf* een intensieve informatie- en educatiecampagne gevoerd om de acceptatie onder

de bevolking te bevorderen. De Zoogdierverseniging heeft in navolging daarvan de informatieve website www.wolvenin nederland.nl geopend. Er wordt ook gedacht aan een informatieronde door Nederland om zo de wijdverbreide onwetendheid over de wolf onder de bevolking weg te nemen. De wolf kan overigens rekenen op wettelijke bescherming in het Verdrag van Bern en de (Europese) Habitatrichtlijn. Sterker nog, artikel 12 van de Habitatrichtlijn verplicht tot het uitvoeren van actieve, soortgerichte beschermingsmaatregelen wanneer het dier uit eigen beweging onze grens oversteekt. Alleen in zeer bijzondere gevallen mag de wolf worden bejaagd.

Slechte reputatie

Mythevorming heeft de wolf geen goed gedaan. Het begon allemaal goed met de Romeinse sage van de tweelingbroers Romulus en Remus die als zuigelingen door een wolvin werden gevoed en later Rome stichtten. Maar daarna ging het mis en werd de wolf afgeschilderd als een sluwe bloeddorstige *killer*. Roodkapje kan er over meepraten. En dan is daar natuurlijk ook nog de verraderlijke wolf in schaapskleren. Een flinke duik in het zakje deed ook Drs. P met zijn hilarische lied 'De dodenrit' waarin een gezin in een troika door een Russisch winterlandschap glijdt, achterna gezeten door een troep hongerige wolven. Om de dieren op afstand te houden worden om de beurt gezinsleden uit de arrenslee gekieperd.

Is de slechte naam van de wolf wel terecht? Bloedige confrontaties tussen mens en wolf hebben zich in het verleden in Europa zeker voorgedaan, maar in de meeste gevallen ging het daarbij om hondsdolle dieren. Sinds die ziekte onder controle is gebracht, is er niet veel meer gebeurd. In Noord-Amerika is over de afge-

▲ Schedel van de rode wolf; collectie Museum of Southwestern Biology #23006. (Peter Milders)

▲ Huid van de Mexicaanse wolf; collectie Museum of Southwestern Biology. (Peter Milders)

▲ Met de herintroductie van de Mexicaanse wolf in de Amerikaanse staat New Mexico is niet iedereen blij. (Peter Milders)

▲ Mexicaanse wolven concurreren met plezierjagers; Glenwood, New Mexico, mei 2010. (Peter Milders)

lopen honderd jaar zelfs geen enkel geval bekend. Enige achterdocht bij de veeboeren is echter wel op zijn plaats. Hoewel de eerste keuze van de wolven in onze contreien zal vallen op prooien zoals reeën, edelherten, wilde zwijnen, hazen en eekhoorns, staan schapen zeker ook op het menu. In New Mexico waar kort geleden de verdwenen Mexicaanse wolven opnieuw werden uitgezet, was dan ook niet iedereen blij. Met grote borden langs de weg werd geprotesteerd tegen de komst van de wolf. Maar wat blijkt? Het gaat niet om bange boeren maar om plezierjagers die 'hun' elanden ten prooi zien vallen aan de wolven.

Biodiversiteit

Voor de biodiversiteit zijn toppredatoren als de wolf vaak van groot belang. In zijn boek *Where the wild*

things were geeft de Amerikaanse roofdierkenner en journalist William Stolzenburg frappante voorbeelden. Een van de hoofdstukken is gewijd aan de herintroductie - na 70 jaar afwezigheid - van wolven in het Yellowstone Park in 1995. Door de afwezigheid van wolven had zich in het park een ecologische ramp voltrokken: het aantal wapiti's (Amerikaanse edelherten) was sterk toegenomen. Oevers van rivieren en kreken werden kaalgevreten waardoor deze instortten, rivieren werden breder en ondieper, het water werd warmer (ook geen schaduw meer) en ook het waterleven verdween. Omdat *top dog* de wolf was verdwenen, had de tweede in rang - de coyote - vrij spel en ontfermde zich over kleine zoogdieren als grondeekhoorns en woelmuizen, voedsel voor roofvogels, dassen en vossen. Kortom, een paar soorten kregen de overhand terwijl veel soorten verdwenen of in aantal afnamen.

De herintroductie van wolven zorgde al snel voor een spectaculaire ommekeer: de wapiti's lieten zich uit angst voor de wolven minder zien aan de rivieroevers waardoor vegetatie weer een kans kreeg en de oevers herstelden. De coyotes trokken zich om dezelfde reden terug en bevers bouwden weer dammen die zorgden voor vijvers en moerassen, wat insecten en amfibieën aantrok (en hun predatoren). En natuurlijk laat de wolf aas achter, een aantrekkelijke maaltijd voor bijvoorbeeld zearenden, stearenden en beren. Of de komst van de wolf naar Nederland ook zulke spectaculaire veranderingen teweeg zal brengen valt te betwijfelen. Het woeste, ongerepte en gigantische Yellowstone Park is niet te vergelijken met het volgebouwde en volledig ingerichte Nederland. Maar invloed op het gedrag van prooidieren zal de komst van de wolf zeker hebben.

Canis in de collectie

In de museumcollectie is het aantal *Canis*-specimina klein. Van de wolf heeft het museum vijftien objecten, drie recente penisbotjes en twaalf fossiele botten. Deze fossiele skeletdelen werden merendeels verzameld in de Westerschelde nabij Ellewoutsdijk. Zij zijn allemaal afkomstig uit het late Pleistoceen en 40.000 tot 10.000 jaar oud. Van de (gewone) jakhals heeft het museum een recent penisbotje. De Arabische ondersoort van de wolf (*Canis lupus arabs*) is vertegenwoordigd met een in 1950 in de Negev woestijn verzamelde schedel (ex coll. A.C.V. van Bommel). Ten slotte bevat de collectie ruim vijftig objecten van de (gedomesticeerde) hond (*Canis lupus familiaris*): voornamelijk penisbeentjes en enige losse skeletten en schedels. Wolf Huma is het eerste opgezette exemplaar van zijn soort in de collectie (NMR 9990-003038). Zijn complete skelet wordt los bewaard. ◀

Bronnen

- Sillero-Zubiri, C., 2009 - Family Canidae (Dogs) - in: Wilson, D.E. & Mittermeier, R.A. (eds.) - Handbook of the Mammals of the World, Vol. 1. Carnivores - Lynx Edicions
- Stolzenburg, W., 2008 - Where the wild things were - Bloomsbury
- Pedersen, A., Wendt, H., 1973 - Grzimek's Het leven der dieren, Deel XII, Zoogdieren 3 - Uitgeverij Het Spectrum
- Trouwborst, A., Bastmeijer, C.J., 2010 - Lynxen en Wolven, Het Natuurbeschermingsrecht en de Terugkeer van Grote Roofdieren naar Nederland - Milieu & Recht 37(5): 272-283
- Chadwick, D.H. - Opmars van de wolf - National Geographic, maart 2010: 46-65
- Römer, P. - Wolven om de hoek - National Geographic, maart 2010: 66-69
- Vermeulen, R., Linnartz, L. & Oude Tijdhof, A., 2010 - Wolven niet te stoppen - Zoogdier 21(2): 3-6

▲ Belangstelling voor een aangereden coyote; nabij Columbus, Texas, mei 2004. (Peter Milders)